

บทที่ 2

ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 กรอบแนวคิดทางทฤษฎี

อุปสงค์ (demand) หมายถึง จำนวนต่างๆของสินค้าและบริการที่ผู้บริโภคต้องการซื้อภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ ณ ระดับราคาต่างๆกันของสินค้านั้นๆ หรือ ณ ระดับรายได้ต่างๆกันของผู้บริโภค หรือ ณ ระดับราคาต่างๆของสินค้าและบริการอื่นที่เกี่ยวข้องในแง่ของการทดแทนหรือใช้ประกอบกัน และความต้องการซื้อ หมายถึง ความปรารถนาอยากจะทำซื้อหรือความเต็มใจอยากจะทำซื้อ และความสามารถที่จะซื้อหรืออำนาจซื้อ

ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดอุปสงค์ หมายถึง ตัวแปรหรือปัจจัยต่างๆ ซึ่งมีอิทธิพลต่อจำนวนสินค้าที่ผู้บริโภคปรารถนาจะทำซื้อ ปัจจัยเหล่านี้มีอิทธิพลต่อปริมาณซื้อเล็กน้อยไม่เท่ากัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมผู้บริโภคของผู้บริโภคแต่ละคนและกาลเวลา ปัจจัยเหล่านี้ได้แก่

1. ราคาสินค้าที่ผู้บริโภคต้องการซื้อ โดยทั่วไปปริมาณสินค้าและบริการที่ผู้บริโภคต้องการซื้อจะขึ้นอยู่กับราคาของสินค้าและบริการนั้นๆ นั่นคือถ้าราคาสินค้าชนิดนั้นแพงขึ้นหรือราคาสูงขึ้น ผู้บริโภคก็จะต้องการซื้อน้อยลง ตรงข้ามถ้าราคาสินค้าต่ำลง ผู้บริโภคก็จะมีความต้องการซื้อมากขึ้น นั่นคือความสัมพันธ์ระหว่างราคาและปริมาณซื้อจะเปลี่ยนแปลงในทางตรงกันข้ามกัน

2. ระดับรายได้ของผู้บริโภค กรณีสินค้าปกติ ความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณเสนอซื้อและรายได้จะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน คือเมื่อผู้บริโภคมีรายได้สูงขึ้นจะบริโภคสินค้านั้นๆมากขึ้น และหากผู้บริโภคมีรายได้ต่ำลงจะบริโภคสินค้านั้นๆลดลง และกรณีสินค้าเป็นสินค้าด้อยคุณภาพ เมื่อรายได้ของผู้บริโภคสูงขึ้น ผู้บริโภคจะหันไปบริโภคสินค้าชนิดอื่นที่มีคุณภาพดีกว่า และหากผู้บริโภคมีรายได้ต่ำลง ผู้บริโภคจะบริโภคสินค้าด้อยคุณภาพเพิ่มขึ้น

3. รสนิยมของผู้บริโภค ความนิยมของคนส่วนใหญ่ในสังคม ซึ่งเป็นความรู้สึกนิยมชมชอบขณะหนึ่ง จะทำให้มีความต้องการบริโภคสินค้าในชนิดนั้นๆเพิ่มขึ้น บางทีก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว เช่น แบบเสื้อ ฯลฯ แต่บางทีก็อยู่นาน เช่น สิ่งก่อสร้างบ้าน รถยนต์ ฯลฯ รสนิยมมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงของภาวะเศรษฐกิจนักธุรกิจยอมทุ่มเทเงินจำนวนมากในการโฆษณา เพื่อจะเปลี่ยนรสนิยมของผู้บริโภคให้หันมาบริโภคสินค้าของตน

4. ราคาสินค้าอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ในกรณีที่สินค้าชนิดนั้นเป็นสินค้าที่มีสินค้าอื่นทดแทนได้ เมื่อราคาสินค้าชนิดหนึ่งสูงขึ้นผู้บริโภคก็จะซื้อสินค้าชนิดนั้นน้อยลงและหันไปซื้อสินค้าอีกชนิดหนึ่งใช้ทดแทนได้ เช่น เมื่อราคาดอกไม้สูงขึ้น ผู้บริโภคจะบริโภคดอกไม้ชนิดอื่นและหันไปบริโภคเนื้อไก่ เนื้อวัว และอื่นๆทดแทน กรณีสินค้าชนิดนั้นต้องใช้ร่วมกับสินค้าชนิดอื่น หรือประกอบกัน เมื่อราคาสินค้าชนิดนั้นสูงขึ้น ผู้บริโภคจะซื้อสินค้าชนิดนั้นน้อยลง และผู้บริโภคก็จะซื้อสินค้าที่ใช้ร่วมกันน้อยลงด้วยเช่น น้ำตาลกับกาแฟ เมื่อราคากาแฟสูง ผู้บริโภคมีความต้องการกาแฟลดลงขณะเดียวกันก็มีความต้องการน้ำตาลน้อยลงด้วย

5. จำนวนผู้บริโภคในตลาด เมื่อประชากรเพิ่มจำนวนมากขึ้นความต้องการสินค้าและบริการก็จะเพิ่มขึ้นด้วย

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในปัจจุบันยังไม่มีการศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อจำนวนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจังหวัดเชียงใหม่ ที่เน้นศึกษาผลกระทบจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ โดยศึกษาจำแนกตามกลุ่มตลาดของนักท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจะให้ผลการศึกษามีความละเอียดมากยิ่งขึ้น จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในภาพรวมของทั้งประเทศไทย สำหรับการศึกษาระดับจังหวัดเป็นการศึกษาเพียงคร่าวๆ นอกจากนี้ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษายังได้อาศัยทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์คือทฤษฎีอุปสงค์ประยุกต์ใช้ร่วมกับเครื่องมือทางสถิติ การวิเคราะห์สัมพรรคถดถอยซึ่งผลการศึกษาที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการดำเนินกิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับปัจจัยทางเศรษฐกิจ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องมีรายละเอียด ดังนี้

มนัส สุวรรณ และคณะ (2541) ได้ศึกษาแผนปฏิบัติการเพื่อฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์ (เชียงใหม่) ส่วนหนึ่งได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อจำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเศที่สำคัญได้แก่ กลุ่มอาเซียน ญี่ปุ่น ไต้หวัน เกาหลี สิงคโปร์ มาเลเซีย สหรัฐอเมริกา แคนาดา อังกฤษ ออสเตรเลีย ฝรั่งเศส และเยอรมนี เพื่อใช้ในการคาดคะเนจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาในประเทศไทยในปีต่อไปในอนาคต โดยใช้อนุกรมเวลาครอบคลุมช่วงเวลา 21 ปีระหว่างพ.ศ.2519 จนถึง พ.ศ.2539 โดยใช้สัมพรรคถดถอยในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ การศึกษามีข้อสมมติฐานว่าจำนวนนักท่องเที่ยว ขึ้นอยู่กับรายได้ประชาชาติของประเทศแหล่งที่มา ค่าแลกเปลี่ยนของเงินตราของประเทศ และอัตราเงินเฟ้อของประเทศ ใช้การหาค่าเฉลี่ยของตัวแปรอิสระ ใช้วิธีหาค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (weighted average) โดยใช้สัดส่วนของจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในประเทศไทยเป็นตัวถ่วงน้ำหนัก ผลการศึกษาพบว่าอัตราแลกเปลี่ยน

โดยเฉลี่ยของเงินตราของประเทศแหล่งที่มาวัดเป็นบาทต่อหน่วย และอัตราเงินเฟ้อของประเทศแหล่งที่มา ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนรายได้ประชาชาติของประเทศแหล่งที่มาของนักท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์ต่อจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เข้ามาเยือนประเทศไทย โดยถ้ารายได้ประชาชาติของประเทศแหล่งที่มาของนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น 1 พันล้านดอลลาร์ จะมีผลทำให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยือนประเทศไทยเพิ่มขึ้น 5,793 คน

นอกจากนี้ยังศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาจังหวัดเชียงใหม่ โดยแบ่งเป็นการศึกษาสมการวิเคราะห์นักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ แต่ไม่ได้ศึกษาจำแนกตามรายประเทศแหล่งที่มาของนักท่องเที่ยว ยังคงอาศัยการหาค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก เช่นเดียวกับการศึกษาปัจจัยที่มีผลกระทบต่อจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในภาพรวมของทั้งประเทศไทย และจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทย ครอบคลุมระยะเวลาระหว่างพ.ศ. 2529 – 2539 ผลการศึกษาปรากฏว่า จำนวนนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศ ขึ้นอยู่กับรายได้ประชาชาติของประเทศแหล่งที่มา โดยถ้ารายได้ประชาชาติของประเทศแหล่งที่มาเพิ่มขึ้น 1 พันล้านดอลลาร์ จะมีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเข้ามาเยือนเชียงใหม่เพิ่มขึ้น 1,045 คน

มิ่งสรรพ์ และคณะ (2544) ได้เสนอโครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งชาติในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ต่อ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ส่วนหนึ่งได้ศึกษาการพยากรณ์จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามาเยือนประเทศไทย โดยใช้ข้อมูลระยะเวลาระหว่างพ.ศ. 2528 ถึง 2543 แบบจำลองที่ใช้ประมาณการจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติประกอบด้วย ตัวแปรทางด้านรายได้ ตัวแปรด้านราคา (ใช้อัตราแลกเปลี่ยน) ตัวแปรแทนปีที่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยว และตัวแปรที่แทนเหตุการณ์ที่มีผลต่อความไม่ปลอดภัยของนักท่องเที่ยว

ในการศึกษาได้จำแนกนักท่องเที่ยวออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่มาจากเอเชียตะวันออกเฉียงและกลุ่มที่มาจากประเทศอื่นๆ เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวจากเอเชียตะวันออกเฉียงในช่วงปีพ.ศ. 2540-2541 มีอัตราเพิ่มเป็นบวก แต่จำนวนนักท่องเที่ยวจากเอเชียตะวันออกเฉียงกลับลดลงเล็กน้อย แสดงให้เห็นว่าจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งสองกลุ่มนี้อาจจะได้รับอิทธิพลจากปัจจัยต่างกัน ผลการศึกษาจำนวนนักท่องเที่ยวจากเอเชียตะวันออกเฉียงสรุปได้ว่าจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาจากเอเชียตะวันออกเฉียงถูกกำหนดจากแนวโน้มในอดีตอัตราแลกเปลี่ยนบาทต่อดอลลาร์สหรัฐ เหตุการณ์ไม่สงบระหว่างประเทศ และนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยการที่ค่าเงินบาทอ่อนลง 1 เปอร์เซ็นต์ จะทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวจากเอเชียตะวันออกเฉียงลดลง 0.43 เปอร์เซ็นต์ เหตุการณ์ไม่สงบสงครามอ่าวเปอร์เซีย ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวจากเอเชียตะวันออกเฉียง ลดลงทันที 14 เปอร์เซ็นต์ แต่ถ้าในเวลาเดียวกันประเทศไทยมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง จะทำให้

นักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น 4% อย่างไรก็ตามก็ดีผลการประมาณพบว่านโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวหลังปี พ.ศ.2534 ไม่มีผลทางบวกต่อจำนวนนักท่องเที่ยวในระยะหลังๆ ทั้งนี้ มาตรการส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยอาจจะจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบให้ต่างไปจากเดิม

ผลการศึกษาจำนวนนักท่องเที่ยวนอกเอเชียตะวันออก นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะถูกกำหนดโดยอัตราการแลกเปลี่ยนบาทต่อดอลลาร์สหรัฐ, นโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว และปีที่ลดค่าเงินบาท เช่นกัน โดยการที่ค่าเงินบาทอ่อนลง 10 เปอร์เซ็นต์ จะมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น 2.6 เปอร์เซ็นต์ ส่วนสงครามอ่าวเปอร์เซียมีผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวลดลงเกือบ 16 เปอร์เซ็นต์ แต่ถ้ามีการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยผลทางลบนั้นจะลดลง 8 เปอร์เซ็นต์ นอกจากนี้จำนวนนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ยังถูกกระทบจากการลดค่าเงินบาทในปีพ.ศ.2540 ด้วย ในปีพ.ศ.2540 ถึงแม้ค่าเงินบาทจะอ่อนลง แต่ความไม่สงบในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทำให้นักท่องเที่ยวขาดความเชื่อมั่นต่อความปลอดภัยระยะหนึ่ง เห็นได้จากการยกเลิกทัวร์ที่จะเดินทางมาภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จำนวนมากในช่วงนั้น ทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวนอกเอเชียตะวันออกลดลง 0.2 เปอร์เซ็นต์ อย่างไรก็ตามก็ดี การที่ค่าเงินบาทอ่อนลงโดยที่ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวยังดีเหมือนเดิมจะทำให้จำนวนนักท่องเที่ยวจากนอกเอเชียเพิ่มขึ้น

O. Icoz และ Kozak (2541) ได้ศึกษา Tourism Demand in Turkey ในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวยุโรป 10 ประเทศ ได้แก่ เยอรมัน กรีก ฝรั่งเศส สวิตเซอร์แลนด์ อังกฤษ ฟินแลนด์ เนเธอร์แลนด์ ออสเตรเลีย เบลเยียม และอิตาลี โดยอาศัยทฤษฎีอุปสงค์ของผู้บริโภคต่อสินค้าและบริการหนึ่งๆ เป็นกรอบในการศึกษาโดยสินค้าและบริการในการศึกษาคือความต้องการท่องเที่ยวตุรกีที่วัดออกมาในรูปจำนวนนักท่องเที่ยว ขึ้นอยู่กับ จำนวนห้องพักที่ได้รับอนุญาต จำนวนตัวแทนบริษัทนำเที่ยว ดัชนีราคา และอัตราแลกเปลี่ยนในรูปเงินสกุลของตุรกี ใช้วิธีการสร้างแบบจำลองสมการถดถอย และประมาณค่าพารามิเตอร์ด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (ordinary least square) โดยจัดแบบจำลองให้อยู่ในรูป logarithmic form ในการศึกษาครั้งนี้ศึกษาระหว่างปี 2525-2536 ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อจำนวนนักท่องเที่ยวชาวยุโรปได้แก่ อัตราแลกเปลี่ยน และจำนวนตัวแทนบริษัทนำเที่ยว สำหรับทางด้านจำนวนห้องพักมีผลกระทบเพียงเล็กน้อยต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ซึ่งอาจจะมีสาเหตุมาจากนักท่องเที่ยวแต่ละประเทศเดินทางมาในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน และแต่ละประเทศก็เลือกที่จะพักห้องที่แตกต่างกัน และรัฐบาลให้การสนับสนุนการลงทุนทางด้านการท่องเที่ยวทำให้ในช่วงเวลาที่ทำการศึกษา สำหรับดัชนีราคามีอิทธิพลต่อนักท่องเที่ยวบางประเทศได้แก่ ฝรั่งเศส และอังกฤษ